

OD REDAKCJI

Oddawany do rąk Czytelników nowy tom czasopisma „Folia Bibliologica” dotyka najróżniejszych problemów i płaszczyzn badawczych mieszczących się w obszarze bibliologii i nauki o informacji, ujmowanych zarówno w aspekcie historycznym, jak i współczesnym. Numer obejmuje dziewiętnaście oryginalnych tekstów, których autorami są przede wszystkim pracownicy krajowych ośrodków naukowych i bibliotek. Wśród nich można odnaleźć zarówno badaczy doświadczonych, ukształtowanych w dużej mierze przez tradycyjną kulturę książki i informatologię, jak i młodych adeptów nauki oraz praktyków należących już do pokolenia „cyfrowych tubylców”. Takie zestawienie zapewniło z jednej strony swoiste kontinuum problematyki bibliologicznej, z drugiej wniosło do niej nową perspektywę badawczą.

Tegoroczny tom otwierają artykuły uporządkowane w dwóch grupach tematycznych. Część pierwsza zatytułowana *Książka w mediach – Media w książce. Korespondencje i transpozycje* obejmuje dziesięć tekstów stanowiących w przeważającej mierze pokłosie ogólnopolskiej, interdyscyplinarnej konferencji naukowej, zorganizowanej przez Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa UMCS w Lublinie w dniach 12–13 października 2017 roku. Problematyka konferencji wpisała się w dyskusję nad charakterem wzajemnych relacji pomiędzy książką drukowaną a innymi środkami przekazu, która w epoce ekspansywnego rozwoju mediów cyfrowych nabrała szczególnego znaczenia. Współcześnie książka, stanowiąc wzór i punkt odniesienia dla różnych mediów, jednocześnie przenika do nich, łączy się z nimi i zmienia skutek ich wielorakich wpływów i oddziaływań. Podczas konferencji poszukiwano odpowiedzi na pytania o przekształcenia procesu komunikacji przez książkę, jej miejsce we współczesnej przestrzeni medialnej, a także charakter (substytucyjny, komplementarny, a może kolizyjny?) wzajemnych relacji pomiędzy

słowem drukowanym a innymi mediami. Podjęto też dyskusję nad naturą ich wzajemnych wpływów, zapożyczeń i afiliacji. Szczególnie interesujące dla organizatorów i prelegentów były kwestie wynikające bezpośrednio z przekonania o współzależności i przenikaniu się dwóch przestrzeni: książki i mediów. Zakres problemowy konferencji obejmował wiele obszarów, takich jak: status książki drukowanej we współczesnej przestrzeni medialnej; nowe nośniki, nowe obszary, nowi uczestnicy w kulturze książki; problemy metodologiczne i terminologiczne w kontekście badań nad książką w zmediatyzowanej kulturze; ewolucja książki jako środka przekazu (książka elektroniczna, interaktywna, konwergencyjna, sieciowa, hybrydowa etc.); wpływ mediów na formę, treść i funkcje książki; książka w prasie, radiu, telewizji, kinie, Internecie; media społecznościowe jako przestrzeń funkcjonowania książki; książka jako produkt medialny; mediatyzacja rynku książki; media relation na rynku książki; media jako składnik tematyczny książki/literatury; recepcja książki w kulturze medialnej. Zebrane w niniejszym tomie artykuły stanowią odzwierciedlenie części problemów badawczych poruszanych podczas sesji. Redakcja planuje opublikowanie kolejnych tekstów w następnym numerze czasopisma „Folia Bibliologica”.

Omawianą część otwiera artykuł Magdaleny Przybysz-Stawskiej *O książce w prasie polskiej. Diachronia i synchronia pola badawczego*, poświęcony związkom książki i prasy na przestrzeni dziejów. Autorka podjęła próbę odpowiedzi na pytanie, czy o formach promocji książki na łamach prasy można mówić w ujęciu diachronicznym (czy można wyodrębnić wyraźne fazy ich rozwoju w poszczególnych okresach rozwoju prasy), czy może jest to zjawisko przede wszystkim synchroniczne? W pierwszej części tekstu omówiono zmieniającą się funkcję i zadania prasy na przestrzeni dziejów, w drugiej prześledzono rozwój recenzji jako reprezentatywnej dla podjętego tematu formy informacji o książce, zamieszczanej na łamach gazet i czasopism.

Wypowiedź Małgorzaty Żurakowskiej *Literatura w radiu regionalnym. Szanse i zagrożenia* koncentruje się wokół problematyki uwarunkowań prawnych i misyjnych mających wpływ na prezentację literatury pięknej w programach rozgłośni radiowych. Analizę przeprowadzono na podstawie ramówki Radia Lublin. Autorka omówiła zagrożenia i szanse, jakie stoją przed antenową promocją literatury.

Tematem artykułu Sebastiana Dawida Kotuły jest natomiast zagadnienie wpływu telewizji na poziom czytelnictwa. Badacz starał się udowodnić, że wskazywanie telewizji jako czynnika wpływającego negatywnie na czytelnictwo jest wyobrażeniem stereotypowym, nieznajdującym potwierdzenia (odniesienia) w fachowej literaturze przedmiotu.

Problematyka transformacji rynku książki stanowi zasadniczą oś refleksji podjętej przez Kamilę Augustyn w artykule *Od produktu do usługi. Przemiany na*

rynku książki w epoce nowych mediów. Autorka ukazała współczesny rynek książki w Polsce w świetle globalnych zmian w zakresie produkcji i dystrybucji wydawniczej. Poszukiwała odpowiedzi na pytania, co zyskuje, a co traci książka za sprawą nowych, cyfrowych mediów, jak zmieniają się role autora i zachowania czytelnika.

Trzy kolejne teksty podejmują tematy dotyczące kultury czytelniczej uczniów w dobie mediów cyfrowych. Artykuł Małgorzaty Latoch-Zielińskiej *Lektura szkolna w sieci* prezentuje wyniki sondażu diagnostycznego, dotyczącego sposobów funkcjonowania w sieci lektury szkolnej. Źródłem wiedzy były opinie uczniów i nauczycieli oraz wybrane strony internetowe, na których pojawia się lektura szkolna lub teksty, opracowania, wypowiedzi z nią związane. Pozyskany materiał empiryczny pozwolił na sformułowanie ważnych wniosków edukacyjnych. Autorka zauważyła, że „lekturowe zasoby sieciowe” mogą i powinny być wykorzystywane w praktyce polonistycznej. Z kolei Sylwia Gierczak omówiła zjawisko „oporu” jako kategorii poznawczej w szkolnej edukacji polonistycznej, akcentując znaczenie nowoczesnych technologii cyfrowych i medialnych w przeciwdziałaniu niechęci uczniów do czytania lektur szkolnych. Jej zdaniem, współczesne media mogą mieć pozytywny wpływ nie tylko na zwiększenie poziomu atrakcyjności zajęć szkolnych, ale przede wszystkim na bardziej efektywny rozwój intelektualny ucznia oraz kształtowanie jego zainteresowań czytelniczych. Kwestię roli mediów społecznościowych w kształtowaniu kultury czytelniczej nastolatków rozwinęła również Edyta Marta Wójcicka. Problem ten został omówiony na przykładzie wybranych portali społecznościowych, które według Autorki mogą być istotnym narzędziem w edukacji kulturowo-literackiej i procesie kształcenia kompetencji lekturowych współczesnych uczniów.

Artykuł Bożeny Hojki stanowi omówienie form i funkcji elementów graficznych (ilustracji) w słownikach internetowych. Zdaniem badaczki, nowe technologie stwarzają wiele różnorodnych, odmiennych od tradycyjnych słowników drukowanych, możliwości prezentowania treści i znaczenia słów.

Paweł Bernacki w tekście *Gry paragrafowe – relikty przeszłości czy nadzieja na przyszłość?* podjął temat specyficznej formy rozrywki, jaką są gamebooki, łączące ze sobą świat gier i książek. Młody badacz przedstawił historię omawianego zjawiska w kontekście rozwoju multimediów i nowych form książki. Gry paragrafowe są uznawane za gatunek przeżywający obecnie swój renesans, poszerzający przestrzeń tradycyjnej książki, który angażuje odbiorcę w proces współtworzenia dzieła.

Część tę zamyka artykuł Pawła Tadeusza Opiłowskiego *Dzieło otwarte w wersji 2.0 czyli transformacja czytelnika.* Autor wykorzystał metodę porównawczą do analizy poszczególnych elementów teorii dzieła otwartego w odniesieniu do cyfrowej rzeczywistości, wskazując przy tej okazji modyfikacje w zachowaniach czytelnicych, pojawiające się w efekcie konfrontacji koncepcji „dzieła otwartego” Umberto Eco z nową formą czytelnictwa 2.0.

Kolejna część zatytułowana *Z zagadnień bibliologii i informacji naukowej* zawiera cztery teksty. Anita Has-Tokarz i Renata Malesa w artykule *Architektura informacji w ofercie dydaktycznej Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa UMCS w Lublinie – od koncepcji do realizacji* zaprezentowały doświadczenia macierzystego Instytutu związane z opracowaniem i wdrożeniem innowacyjnego programu kierunku studiów licencjackich – architektura informacji. Autorki, które aktywnie działały w zespole programowym ds. tworzenia nowych kierunków, omówiły m.in.: zakładane efekty kształcenia, uwzględnione treści, przewidziane specjalności, zasady organizacji praktyk zawodowych, sylwetkę absolwenta i jego miejsce na rynku pracy. Wskazały również trudności, które wystąpiły na etapie projektowania koncepcji (m.in. nierozumienie idei, terminologii i specyfiki dyscypliny przez pracowników Uniwersytetu) oraz wdrażania studiów (m.in. konieczność zapewnienia odpowiedniej infrastruktury, poszerzania zakresu prowadzonych badań i doskonalenia kompetencji kadry naukowo-dydaktycznej, poszukiwania nowych form promocji kierunku, procedur współpracy z interesariuszami zewnętrznymi), jak również wypracowane w tym zakresie rozwiązania praktyczne.

Zbigniew Osiński zaproponował nowe podejście do jednego z parametrów badania użyteczności internetowego serwisu biblioteki wyższej uczelni – kompletności i aktualności udostępnianych informacji o przydatnych do pracy naukowej i dydaktycznej składnikach cyfrowej infrastruktury informacyjnej. Dokonał również oceny dotychczas stosowanych metod badania użyteczności tychże serwisów z punktu widzenia roli wspomnianej grupy bibliotek. Badacz zasugerował rozszerzenie znaczenia pojęcia „użyteczny” o atrybut „rozwiązujący problem niewiedzy użytkownika”, który nie zna określonych narzędzi i zasobów, nie wie o ich istnieniu, ale dzięki bibliotecznemu serwisowi powinien do nich dotrzeć ze względu na swoje potrzeby. Dotychczas stosowane metody badania użyteczności serwisów WWW bibliotek, według niego, nie pozwalają skutecznie rozwiązać problemu, który sprowadza się do tego, że badany użytkownik nie jest w stanie wypowiedzieć się o tym, czego serwis nie zawiera, a co powinien mu dostarczyć. Proponowana zmiana polega na opracowaniu precyzyjnego i szczegółowego modelu cyfrowej infrastruktury informacyjnej, który byłby zarówno zbiorem wytycznych dla twórców serwisów bibliotek uczelnianych, jak i zbiorem kryteriów badawczych, do których odnosiliby się badani użytkownicy oraz eksperci.

Problematyką szkoleń bibliotecznych online w ośrodkach akademickich zajął się Grzegorz Szczypa, przedstawiając zagadnienie z perspektywy przemian ostatniej dekady. Autor przeprowadził analizę stron internetowych bibliotek nadzorowanych przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Ponadto wykorzystał wyniki badań ankietowych realizowanych wśród bibliotekarzy tworzących kursy

biblioteczne, studium przypadku szkolenia oferowanego przez Bibliotekę UMCS oraz wyniki ankiety ewaluacyjnej, dołączonej do ww. szkolenia.

W ostatnim artykule autorstwa Grażyny Piechoty i Agnieszki Kidy-Bosek *Dziewniętnastowieczne katalogi wystaw artystycznych jako źródło bibliologiczne* przedstawiono badania z zakresu bibliologii historycznej. Przeprowadzona analiza bibliologiczna uwzględnia ponad trzydzieści katalogów wystaw artystycznych wydawanych w XIX wieku na potrzeby instytucji publicznych związanych ze sztuką. Badaczki doprecyzowały, czym są katalogi wystaw, zwracając uwagę na ich funkcje promocyjne i użytkowe, cel wydawania oraz formę (typologię) tego rodzaju druków ulotnych. Zaprezentowany materiał badawczy obejmuje zagadnienie zmian na przestrzeni XIX stulecia w obrębie ośrodków wydawniczych, zawartości treściowej i przeznaczenia, jak również w architekturze katalogów, czyli budowie zewnętrznej (format, papier, oprawa) i wewnętrznej (kompozycja, rama wydawnicza).

Tom uzupełniają recenzja przygotowana przez Alicję Matczuk oraz cztery sprawozdania z ogólnopolskich i regionalnych konferencji naukowych.

Wszystkim Autorkom i Autorom dziękujemy za wkład wniesiony w powstanie niniejszego rocznika. Zapraszając do lektury, żywimy nadzieję, że tegoroczny numer czasopisma „Folia Bibliologica” stanie się inspiracją do dyskusji, wymiany myśli i dalszych badań.

Anita Has-Tokarz
Renata Malesa
Grażyna Piechota

UMCS